

بررسی عوامل قانونی و فراقانونی تصمیم‌های قضایی در خصوص متهمان شرب خمر

محسن رحیمی، دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی

چکیده

وجود یا عدم وجود برخی ویژگی‌ها در متهمان، یکی از عوامل مهم تعیین واکنش کیفری در نظام‌های عدالت کیفری است. ویژگی‌ها و خصوصیت‌های متهمان همواره در تعیین کیفر و یا رهایی آنان از مجازات مورد توجه بوده و هست. به رغم تصریح قوانین و ادعای مجریان عدالت کیفری بر تساوی افراد در برابر قانون، اموری چون جنسیت، تأهل، سن، مذهب و تابعیت متهم، در رویه مجریان عدالت کیفری، عواملی اساسی در تعیین کیفر است. در این پژوهش کوشش شده است، با رویکردی میان رشته‌ای به بررسی تصمیم‌های قضایی درباره متهمان به شرب خمر، در سه سطح دادسرای عمومی، دادگاه کیفری دو و دادگاه تجدیدنظر پرداخته شود. داده‌های تحقیق، با مطالعه موردی پرونده‌های موجود در دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه شش مشهد، دادنامه‌های دادگاه‌های کیفری دو مشهد و دادگاه تجدیدنظر استان خراسان رضوی و گفتگو با قضات فراهم آمده است.

شرب خمر، از جمله جرایم حدی بوده و ۸۰ ضربه تازیانه را برای نوشنده الکل در بر دارد، با توجه به اینکه مجازات شرعی این جرم ثابت و فاقد هرگونه قابلیت تبدیل و یا تخفیف است، در نگاه نخست، شاید این گونه به نظر برسد که دادرسان کیفری فاقد هرگونه اختیاری در گزینش واکنش کیفری درخور با توجه به وضعیت و ویژگی‌های متهمان هستند، در حالی که نتایج این پژوهش گویای تأثیر عوامل قانونی همچون (قاعده درء، یک مرتبه اقرار، عدم درک ماهیت جرم ارتكابی، عدم علم به حرمت، داشتن اضطراب در استعمال، توبه مجرم، درخواست عفو) و تأثیر عوامل قضایی همچون (عدم اقناع وجدانی قاضی، علم‌آور و شرعی نبودن آزمون الکل‌سنجی و اماره بودن آن و عدم حصول علم عادی، عدم حرمت الکل صنعتی) و عوامل فراقانونی (جنسیت، تأهل، سن و...) در تعیین واکنش کیفری دارد.

واژگان کلیدی: شرب خمر، قرارهای نهایی و تأمین کیفری، دادنامه‌های دادگاه‌های کیفری و تجدیدنظر

درآمد

امروزه نوشیدن الکل که در ادبیات قضایی با عناوینی همچون شرب خمر، شرب مسکرات، مصرف مسکر و مصرف مشروبات الکلی شناخته می‌شود، به یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی در کشور ما تبدیل شده و ابعاد مسئله به حد نگران‌کننده‌ای رسیده و گفتگوها، پژوهش‌ها و برنامه‌هایی برای شناخت این معضل اجتماعی و مهار آن انجام گرفته است. در این میان، آسیب‌پذیرترین گروه جوانان هستند که به دلیل بحران هویت و بحران‌های روانی ناشی از مشکلات اجتماعی-اقتصادی، ماجراجویی، عزت‌جویی و تنوع‌طلبی بیش از دیگر گروه‌های جامعه، در معرض استفاده از الکل قرار می‌گیرند.

می‌خواری و می‌بارگی در سال‌های اخیر در ابعاد گسترده‌ای گریبان‌گیر جوانان در جامعه ایران شده است، شواهد نشان می‌دهد که در میان جوانان صورت‌های تفریحی نوشیدن الکل بیش از مواد مخدر است و چگونگی، پیامدها، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و دینی مربوط به استفاده از آن، با مواد مخدر تفاوت‌هایی دارد. در خصوص این معضل باید یادآور شد که در یک نگاه کنجکاوانه به پدیده‌های نامیمون فرهنگی و آسیب‌های اجتماعی، در سطوح جامعه به ویژه در میان درصد قابل توجهی از جوانان، ضرورت بازنگری به این مهم، ریشه‌یابی، چاره‌اندیشی و اتخاذ تدابیر مقتضی در قلمرو پاسخ‌های کیفری و ارزش‌های فرهنگی را مضاعف می‌سازد. گسترش روزافزون می‌خواری، در جامعه‌ای که وجود مراکز قمار و فحشا و عرضه نوشابه‌های الکلی ممنوع است

و همگان مکلف به رعایت اصول و ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی هستند، تأمل و تفکر فراوانی می‌طلبد. امروزه مصرف الکل شیوع گسترده‌ای در سطح کشور و به ویژه میان نوجوانان و جوانان و حتی خانواده‌ها پیدا کرده است (عمانی و دیگران، ۱۳۹۵). در تهران، نوشیدن و حمل مشروبات الکلی جزو جرم نخست گروه سنی نوجوانان و جوانان است. معاون قضایی رئیس کل محاکم عمومی تهران و سرپرست مجتمع قضایی شهید فهمیده (ویژه کودکان و نوجوانان) می‌گوید: «آمار رسمی به دست آمده از پرونده‌های این مجتمع حاکی از افزایش مصرف مشروبات الکلی در میان نوجوانان است. بر اساس پرونده‌های تشکیل شده در این مجتمع قضایی، ده جرم نخست نوجوانان تهرانی به ترتیب عبارت‌اند از: تخلفات راهنمایی و رانندگی، ضرب و جرح عمدی، سرقت، ایراد صدمه بدنی غیر عمد، شرب خمر، تخریب، روابط نامشروع و تهدید، ورود و اقامت غیرمجاز و حمل مشروبات الکلی» (گفتگو با خبرگزاری مهر، ۲۵ شهریور ۱۳۹۵).

مدیرکل حوزه ریاست سازمان پزشکی قانونی در سومین سمینار علمی «سوءمصرف و اعتیاد به الکل از دیدگاه طب بالینی و قانونی» اعلام نمود: «شیوع مصرف و اختلال الکل در کشور حدود یک درصد است. ۷۰ درصد این افراد دچار وابستگی و ۳۰ درصد آنان دچار سوءمصرف الکل هستند. شاخص مصرف سنگین دوره‌ای در دنیا ۳/۶ درصد است، اما بنا بر آمارهای غیررسمی این شاخص در کشور ما ۱۹ درصد است؛ یعنی فردی که در ایران مشروب‌خواری می‌کند،

نسبت به افراد دائم‌الخمر در کشورهای اروپایی سه برابر بیشتر الکل مصرف می‌کند». وی می‌گوید: بر اساس آمار سال ۱۳۹۴ ستاد مبارزه با مواد مخدر هم‌اکنون نزدیک به ۲۳ درصد معتادان ایران الکلی هستند (محمدرضا قدیرزاده در گفتگو با خبرگزاری ایسنا، ۵ خرداد ماه ۱۳۹۵).

۱- واکنش کیفری به شرب خمر در نظام عدالت کیفری ایران

هم‌اکنون در بیشتر سامانه‌های کیفری، دادرسان دادگاه‌های کیفری با دست‌یازی به ابزارهای فردی‌سازی کیفر، نسبت به تعدیل یا تشدید مجازات متهم اقدام می‌نمایند. سیاست‌گذاران جنایی می‌کوشند، از طرق مختلف و با توسل به ابزارهای ویژه، افزون بر رعایت جنبه‌های قانونی، به یکی از مهم‌ترین اهداف و اصول حقوق کیفری نوین، یعنی اصل فردی کردن واکنش اجتماعی (مجازات) دست یابند. از این رو، همه کوشش قانون‌گذاران بر این امر استوار است که ضمن در نظر گرفتن تناسب جرم و مجازات که مبتنی بر هدف سزادهی است، بین مجازات و اصلاح بزهکار نیز نسبت معقولی برقرار نمایند که این امر جز با فردی کردن کیفر به تناسب اوضاع و احوال جرم و خصوصیات مجرم امکان‌پذیر نخواهد بود (رمضانی، علیزاده، ۱۳۹۲: ۱۲۲).

تدابیر کیفری به طور کلی و درجه‌بندی مجازات‌ها و وضع معاذیر مخففه و عوامل معاف‌کننده، به منظور سهولت کاربرد و عمل دستگاه عدالت کیفری وضع می‌شود و شدت و خفت آزاردهندگی آنها، باید تابع معیارها، مصالح و مفسده‌های واقعی و علمی باشد. ملاک‌هایی برای افزایش آزاردهندگی کیفر یا کاهش آن و حتی

قوانین تنظیم شده برآید و قانون گذار فقط عهده دار پیش بینی تقریبی عملکرد و آرای دادگاه ها است و یا دادرس باید تا آنجا که می تواند به تطبیق کیفر با شخصیت بزهکار بپردازد و قانون گذار نیز تا حد ممکن امکانات و ابزارهای این فرایند را در اختیار مجری قانون بگذارد. انجام این امر، برای دادرسان کیفری در ایران، در حالی که با دسته ای از کیفرهای ثابت به نام حدود روبرو هستند، بسیار دشوار و پیچیده است.

در واقع از آنجا که قانون گذار بدون توجه به دستاوردهای دانش جرم شناسی و موازن حقوق کیفری نوین و حتی نظر گروهی از فقها که اجرای حدود را جزء وظایف اختصاصی امام معصوم و نایب خاص آن حضرت می دانند و با استناد به اصل عدم ولایت، معتقدند اجرای حدود در زمان غیبت باید تعطیل شود (الهیان، ۱۳۸۹: ۹۲) و نگرش به سنت پیامبر و سیره ائمه که رحمت، مدارا و حقوق انسانی در آن برجسته است، کیفری بدنی را برای یک کژروی اجتماعی وضع نموده است، گاه مجریان عدالت، با همه الزامی که به اجرای حدود دارند، با توسل به برخی ابزارهای قانونی و قضایی، می کوشند، از اجرای تازیانه درباره شماری از متهمان سرباز بزنند. این تحقیق به دنبال شناسایی این ابزارها و ویژگی ها است.

۲- گزاره های تحقیق

دانش جامعه شناسی کیفری را می توان برای فهم رفتارهای قضایی و تبیین پدیدارهای کیفری به کار برد و با یاری از بنیادهای این دانش، پایگاه اجتماعی دادرسان و نگرش های موجود در جامعه، مسائل اجتماعی حاکم بر پرونده های

جرم و مجازات آن در شرع بیان شده و قانون گذار نیز این جرم و مجازات آن را از شرع اقتباس کرده، دارای مجازاتی ثابت و یکسان برای همه مجرمان است. بر اساس قانون مجازات اسلامی، شرب خمر در مرتبه اول، دوم و سوم هشتاد ضربه شلاق، مجازات دارد و پس از آن در مرتبه چهارم، کیفر مرگ در انتظار بزهکار خواهد بود. این قانون اما نقش بازدارنده ای در مصرف مشروبات الکلی نداشته و به علت افزایش مصرف الکل، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مرداد ماه ۹۳ برای نخستین درمانگاه دولتی «ترک اعتیاد به الکل» مجوز فعالیت صادر کرد.

کوشش قانون گذاران بر این امر استوار است که ضمن در نظر گرفتن تناسب جرم و مجازات که مبتنی بر هدف سزادهی است، بین مجازات و اصلاح بزهکار نیز نسبت معقولی برقرار نمایند که این امر جز با فردی کردن کیفر به تناسب اوضاع و احوال جرم و خصوصیات مجرم امکان پذیر نخواهد بود.

دادرسان کیفری در کار خویش از گرایش های کلی اجتماعی برکنار نبوده و نیستند و در کار دادگری زمینه اصلی برای قضا، باید اقناع وجدان جامعه و افکار عمومی باشد. یکی از پرسش های اصلی این است که آیا دادرس فقط یک عامل تطبیق گر است که باید از عهده اجرای

رفع آن وضع شده و قانون گذار خود آشکارا به آنها اشاره کرده است. گاهی نیز چنین معیارهایی در متون قانونی درج نشده، این عوامل همان عوامل قضایی تعیین مجازات است که به منظور بررسی آنها تفاوت آراء، باید تحلیل علمی شود.

عوامل قانونی مجموعه عواملی است که به صراحت یا به طور ضمنی در مواد قوانین کیفری برای تعیین درجه کیفر مقرر شده اند که باید با بررسی مواد قانون مجازات آنها را به دست آورد. عوامل قضایی بر خلاف عوامل قانونی، نامعین هستند و به فضای رسیدگی و مراجع و نیروهای پیرامونی مرتبط است که تصمیم قضایی در تعیین کیفر را تحت تأثیر قرار می دهد (الهام، کریمی، ۱۳۹۴: ۱۹۴). رد پای از این دسته عوامل را در آرای صادره به همراه اطلاعاتی که قضات ارائه می دهند، می توان یافت، در ارزیابی اطلاعات قرارهای نهایی و تأمین کیفری و دادنامه های جزایی، درک شرایط زمینه ای مرتبط با جنسیت، تأهل، سن، پیشینه کیفری و همچنین عوامل اقتصادی، نژادی، دینی و قومیتی که بر تصمیم دادرس کیفری تأثیر می گذارد، اهمیت دارد. افزون بر آن، درک نگرش ها، دیدگاه ها و سوگیری هایی که می تواند هم بر گزارش جرایم از سوی ضابطان و هم بر اجرای بی طرفانه قانون توسط بسیاری از دست اندرکاران قضایی (دادیاران، دادرسان، وکلا، کارکنان دادسرا و دادگاه) اثر بگذارد، نیز اهمیت دارد. از آنجا که جرم مصرف مشروبات الکلی و مجازات آن ریشه در فقه اسلامی دارد و به بیان دیگر، شرب خمر یک جرم حدی است^(۱) و شرایط و کیفیات این

کیفری که بر احکام قضایی تأثیر می‌گذارد، بررسی کرد (علیزاده، ۱۳۹۳: ۱۹۳). وقتی آرا و اطلاعات در قالب‌های آماری ریخته می‌شوند، می‌توان اعتبار یک برهان و استدلال را منصفانه‌تر و دقیق‌تر ارزیابی کرد و از این راه، نوع مشخصی از عقلانیت تقویت می‌شود. با عنایت به مطالب پیش گفته، می‌توان فرضیه‌های این تحقیق را این گونه، بیان کرد:

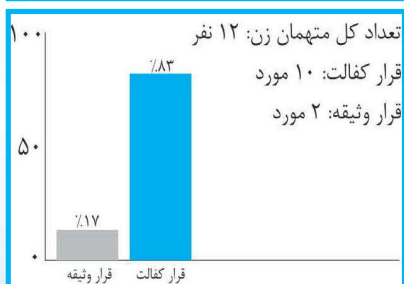
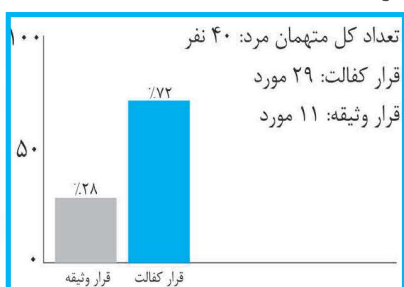
- قراردادهای تأمینی متهمان زن شرب خمر نسبت به مردان، سبک‌تر است.
- دادیاران زن، قراردادهای تأمینی سبک‌تری نسبت به دادیاران مرد، صادر می‌کنند.
- متهمین زن شرب خمر نسبت به مردان کمتر به حد محکوم می‌شوند.
- مردان و زنان متأهل متهم به شرب خمر نسبت به مردان و زنان مجرد کمتر به حد محکوم می‌شوند.
- متهمان غیر ایرانی نسبت به ایرانی‌ها بیشتر به حد محکوم می‌شوند.
- تجدیدنظرخواهی متهمان زن نسبت به مردان بیشتر پذیرفته می‌شوند.

۳- بررسی قراردادهای نهایی و تأمین کیفری صادره دادیاران دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه ۶ مشهد

در مرحله تحقیقات مقدماتی از سوی مقام قضایی تصمیمات مختلفی اتخاذ می‌شود که از بین آنها، قرار نهایی و اخذ تأمین از متهم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. صدور قرار تأمین و تعیین نوع آن صرفاً بر اساس نظر مقام قضایی در دادسرا (دادیار یا بازپرس) انجام می‌یابد؛^(۳) اما قرار نهایی دادیار یا بازپرس باید به تأیید دادستان برسد. در سامانه قضایی کشور، تنها جایی که می‌توان آرای قضات زن و مرد را با هم

یا ادعای عدم آگاهی بر مشروب بودن مایع را از ناحیه ۶ متهم پذیرفته و قرار منع تعقیب صادر نموده‌اند، در حالی که دادیاران زن فقط ادعای یک متهم مرد، مبنی بر آلوده بودن لوله دستگاه الککل سنج و انکار متهم مرد دیگری را با توجه به پایین بودن میزان الککل در خون وی (۷ ml) پذیرفته و قرار منع تعقیب صادر کرده‌اند.

همچنین با گفتگوهایی که با دادیاران انجام گرفت، مشخص شد که بزه شرب خمر، نزد دادیاران زن و جوان‌تر به مراتب قبیح‌تر است تا دادیاران مرد و با سابقه‌تر، به ویژه اگر شارب خمر مؤنث باشد. همچنین این دادیاران در پاسخ به این سؤال که چرا از اختیارات قانونی خود مانند اعمال قاعده درء و یا پذیرش انکار متهم، به نسبت دادیاران مرد کمتر استفاده کرده‌اند و حاضر به صدور قرار منع تعقیب نشده‌اند، اذعان داشتند که وظیفه آنها در این مرحله جمع‌آوری دلایل بوده و تصمیم‌گیری در این خصوص را به دادگاه واگذار کرده‌اند.

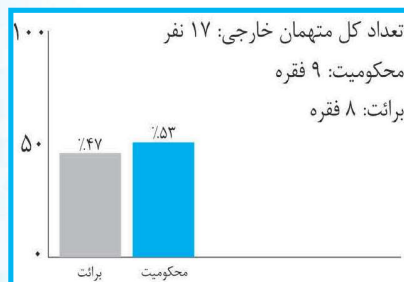
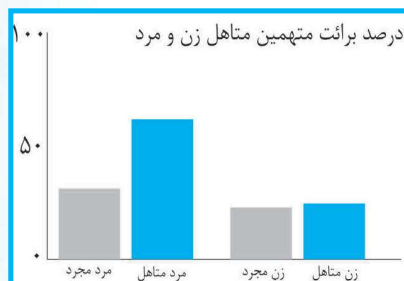
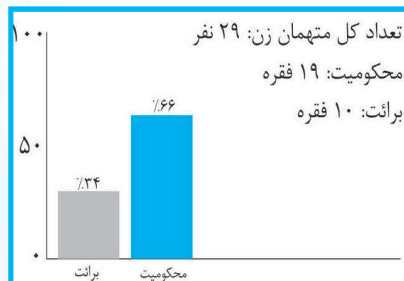
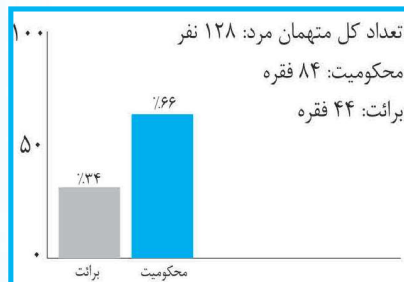

سنجید، دادسرا و آن هم شعب دادیاری است. از این رو، جهت بررسی قراردادهای نهایی و نوع و میزان قراردادهای تأمینی صادر شده در خصوص متهمان زن و مرد شارب خمر، از مجموع ۱۳ شعبه دادیاری موجود در دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه ۶ مشهد، قرار تأمینی صادره در ۸ شعبه دادیاری که دادیار چهار شعبه آن زن و دادیار چهار شعبه دیگر مرد بود، در بازه زمانی شش ماه نخست سال ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفت. از هر شعبه ۵ پرونده به شیوه تصادفی انتخاب شد. از مجموع ۴۰ پرونده انتخابی، ۴۰ متهم مرد (۷۷ درصد) و ۱۲ متهم (۲۳ درصد) زن بودند. (برخی از پرونده‌ها دو یا چند متهم داشتند). سپس خلاصه اطلاعات قراردادهای پرونده‌های انتخاب شده، تهیه گردید. اطلاعات ثبت شده، شامل جنسیت متهم، نوع قرار نهایی و تأمینی، مبلغ قرار و جنسیت دادیار صادره‌کننده قرار بوده است. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی تجزیه و تحلیل گردید. بررسی داده‌ها نشان داد که ۷۲ درصد قراردادهای تأمینی در خصوص مردان از نوع کفالت و ۲۸ درصد از نوع وثیقه بوده و ۸۳ درصد قراردادهای تأمینی در خصوص زنان از نوع کفالت و ۱۷ درصد از نوع وثیقه بوده است. میانگین مبلغ قراردادهای صادره برای متهمان مرد ۶ میلیون تومان و برای متهمان زن ۵/۴ میلیون تومان بود که میانگین مبلغ قراردادهای صادره از سوی دادیاران مرد ۵/۲ میلیون تومان و میانگین مبلغ قراردادهای صادره از سوی دادیاران زن ۶/۱ می‌باشد.

تصمیم‌گیری در خصوص ۲۴ متهم با دادیاران زن و ۲۸ متهم با دادیاران مرد بوده است که دادیاران مرد انکار و

فقدان سابقه شرب خمر، تأهل و جوانی متهمان از جمله اصلی‌ترین معیارها در نزد آنان جهت استفاده از اختیارات خود در راستای صدور حکم برائت است.

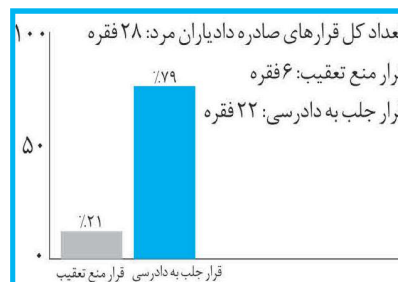
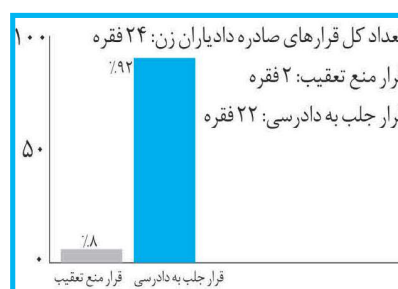
۵- بررسی دادنامه‌های کیفری صادره در دادگاه‌های تجدیدنظر خراسان رضوی

مطالعه و بررسی آرای قضایی دادگاه‌های عالی از دیدگاه‌های مختلف می‌تواند در تحلیل‌های جامعه‌شناختی

و یا علم‌آور و شرعی نبودن آزمون الککل‌سنجی، حکم به برائت نوشنده بدهند. برای دستیابی به این منظور از مجموع دادنامه‌های صادره از ۳۰ شعبه دادگاه‌های کیفری دو مشهد، در شش ماه نخست سال ۱۳۹۷، از هر شعبه ۵ پرونده به شیوه تصادفی انتخاب شد. از مجموع ۱۵۰ پرونده انتخابی، ۱۲۸ متهم مرد (۸۱ درصد) و ۲۹ متهم زن (۱۹ درصد) بودند. (برخی از پرونده‌ها دو یا چند متهم داشتند). سپس خلاصه اطلاعات پرونده‌های انتخاب شده، تهیه گردید. اطلاعات ثبت شده، شامل جنسیت متهم، وضعیت تأهل متهم، سن متهم و تابعیت متهم بوده است. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی تجزیه و تحلیل گردید.

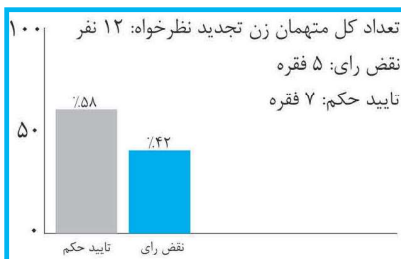
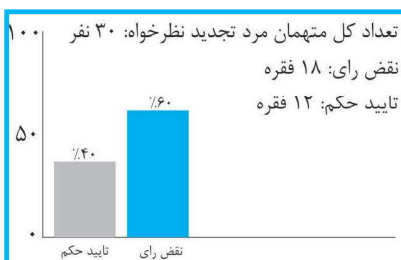
بررسی داده‌ها نشان داد از مجموع ۱۲۸ متهم مرد، ۸۴ نفر آن محکوم به حد شده و ۴۴ نفر برائت گرفته‌اند و از مجموع ۲۹ متهم زن ۱۹ نفر حکم محکومیت و ۱۰ نفر برائت جسته‌اند. در میان جمعیت متهمان مرد، ۶۱/۶ درصد مردان متأهل حکم برائت و در مقابل فقط ۳۱/۵ درصد مردان مجرد حکم برائت گرفته‌اند. در میان جمعیت متهمان زن، ۲۵/۵ درصد زنان متأهل حکم برائت و ۲۵/۱ درصد زنان مجرد حکم برائت گرفته‌اند. در مجموعه پرونده‌های مطالعه شده، ۱۷ متهم تابعیت افغانی داشتند که ۹ نفر حکم محکومیت و ۸ نفر برائت گرفته‌اند.

همچنین در گفتگوهایی که با قضات دادگاه‌های کیفری دو انجام گرفت، مشخص شد که به ترتیب عواملی چون

۴- بررسی دادنامه‌های کیفری صادره در دادگاه‌های کیفری دو مشهد

در سطح بعدی تحقیق، به بررسی تصمیمات قضایی در محاکم کیفری دو مشهد پرداخته شد. پرونده‌های بررسی شده در این مرحله پرونده‌هایی بودند که نتیجه تست الککل‌سنجی تنفسی متهمان مثبت بود، گزارش ضابطان در خصوص شرب خمر متهم و قرار جلب به دادرسی و کیفرخواست صادره از ناحیه دادرس، حکایت از بزهکاری متهم داشت، لیکن تمام متهمان یا انکار داشته و یا یکبار اقرار کرده بودند یا مدعی عدم اطلاع از مشروب بودن مایع و یا ادعای توبه داشتند. در این وضعیت، قضات با استفاده از اختیارات قانونی و قضایی خود هم می‌توانستند متهمان را محکوم به حد کنند و هم می‌توانستند با اعمال قاعده درء، عدم کفایت یک مرتبه اقرار در حد شرب خمر، عدم درک ماهیت جرم ارتكابی از ناحیه متهم و پذیرش توبه مجرم

مؤثر باشد؛ دسته‌ای از این مطالعات که واجد جنبه آماری بوده به جامعه‌شناس کمک می‌کند بتواند مفهومی فراتر از جرم و مجازات را که در صحنه عدالت کیفری (مجموعه قوانین کیفری) معنا دارد، بازتاب دهد. قضات دادگاه‌های تجدیدنظر خراسان رضوی، دادرسانی هستند که دست‌کم، سابقه بیست سال کار قضایی دارند. در این سطح از تحقیق به بررسی درصد نقض و تأیید آرای محکومیت دادگاه‌های کیفری دو،

برآمد

قانون‌گذار کیفری ایران، ثابت بودن برخی از قوانین را امری حتمی قلمداد نموده است، مجازات‌های حدود و قصاص از جمله این قوانین هستند، با این وجود، وضع ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در خصوص سقوط مجازات‌های حدی و قصاص مرتکبان بالغ کمتر از ۱۸ سال، در صورت عدم درک ماهیت جرم انجام شده یا حرمت آن توسط مرتکب و یا ماده ۱۱۴ قانون مجازات اسلامی (سقوط مجازات مرتکب جرم حدی، در صورت توبه) و ماده ۱۲۱ قانون مجازات اسلامی (قاعده دراء)، حکایت از آن دارد که قانون‌گذار درصدد است با توجه به شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه، با شبیبه ملایم نسبت به تعدیل ویژگی یکنواختی کیفرهای حدی، گام بردارد. وظیفه این تعدیل بر دوش دادرسان کیفری است، به دلیل فقدان هرگونه دستور کار راهنمای تعیین کیفر در این باره، قضات بیشتر با اتکا به تجربه‌های خود و برخی ویژگی‌های متهمان، نسبت به این تنظیم‌گری اقدام می‌کنند.

نتایج این پژوهش نشان داد، جرم شرب خمر در ایران، جرمی مردانه و از لحاظ سنی بیشتر مختص جوانان است. قرارهای تأمینی متهمان زن شرب خمر نسبت به مردان، از نظر مبلغ و نوع آن سبک‌تر است، لیکن برخلاف فرض نخستین محقق، واکنش دادیاران زن، نسبت به این جرم شدیدتر از دادیاران مرد است.

مطالعات جامعه‌شناسی کیفری اغلب نشان داده‌اند که در بسیاری از موارد تفاوت معناداری نسبت به واکنش عدالت کیفری به زنان و مردان وجود دارد، لیکن بر طبق بررسی‌های این تحقیق، نسبت محکومیت متهمان زن و مرد شرب خمر، به حد، برابر است. تأهل در مردان متهم، اغلب موجب پذیرش انکار و یا ادعاهای آنان و رهایی از کیفر می‌شود، در حالی که وجود این ویژگی در زنان، تأثیری در پذیرش انکارها و ادعاهای آنان ندارد. برخلاف فرضیه محقق، غیر ایرانی بودن (در این تحقیق همه متهمان غیر ایرانی، تابعیت کشور افغانستان را داشتند)، نه تنها موجب محکومیت بیشتر آنان نشده، بلکه عدم اقرار و توبه این متهمان، بیشتر از متهمان ایرانی، مورد پذیرش قضات قرار گرفته است. همچنین برخلاف فرضیه محقق، تجدیدنظرخواهی متهمان مرد بیشتر از متهمان زن، مورد پذیرش قضات دادگاه تجدیدنظر واقع شده است.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- در آیات گوناگون قرآن کریم درباره گناه شراب‌خواری و زشتی آن سخن رفته، ولی سخنی از حدّ شرب خمر به میان نیامده است. برخی از فقها بر این باورند که حدودی که مستند به نص صریح قرآنی نمی‌باشند، عین آنها موضوعیت نداشته و قابلیت تبدیل به مجازات دیگری را دارند.
- ۲- البته چنانچه قرار کفالت و یا وثیقه‌گذاری، به دلیل عجز متهم از معرفی کفیل و تودیع وثیقه، منجر به بازداشت متهم شود، قرار صادره باید به تأیید دادستان برسد.

فهرست منابع

- ۱- الهام، غلامحسین؛ کریمی، مهدی، تأثیر عوامل فراقانونی و قانونی خاص بر تفاوت آرا در تعیین مجازات قضایی در جرایم مشابه، مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی. دوره ۲، شماره ۴ و ۵، ۱۳۹۴

- ۲- الهیان، مجتبی، اجرای حدود در عصر غیبت از منظر فقه امامیه، مجله پژوهش‌های فقهی، سال ششم، شماره ۳، ۱۳۸۹
- ۳- رستمی تبریزی، لمیا، درآمدی بر رویکرد جنسیتی جرم‌شناسی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۵۰، ۱۳۸۸
- ۴- رضائی، میریاسین؛ علیزاده، اکبر، سیاست جنایی، ابزارها، مقامات و مراجع دخیل در سیاست جنایی قضایی، مجله کارآگاه، سال هفتم، شماره ۲۵، ۱۳۹۲
- ۵- علیزاده، عبدالرضا، تحلیلی اجتماعی - حقوقی و معرفتی از رویه قضایی، مجله حقوق خصوصی، دوره ۱۱، شماره ۱، ۱۳۹۳
- ۶- عمانی، مهدی؛ رضی‌نژاد، هانیه؛ محمودزاده، فریبا، شرب خمر از دیدگاه فقه و حقوق ایران، مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی علوم اسلامی، علوم انسانی، تهران، ۱۳۹۵